

C.M. WOODHOUSE

ΕΙΣ ΟΙΩΝΟΣ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

Μετάφραση
Στέφανος Καβαλλιεράκης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

C. M. WOODHOUSE

ΕΙΣ ΟΙΩΝΟΣ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΙΣ ΟΙΩΝΟΣ

Συγγραφέας: C. M. Woodhouse

Μετάφραση και επιστημονική επιμέλεια: Στέφανος Καβαλλιεράκης

Επιμέλεια και διόρθωση: Μάνος Μιονάνος

Οι φωτογραφίες είναι από το προσωπικό αρχείο του C. M. Woodhouse

© 2023, Εκδόσεις Κυριάκος Παπαδόπουλος Α.Ε.

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμιά διατύπωση και χωρίς την ανάγκη ρήτρας απαγορευτικής των προσβολών της. Κατά τον Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2023

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Καποδιστρίου 9, 144 52 Μεταμόρφωση Αττικής

τηλ.: 210 2816134, e-mail: info@epbooks.gr

www.epbooks.gr

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Μασσαλίας 14, 106 80 Αθήνα, τηλ.: 210 3615334

ISBN 978-960-484-959-8

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος του <i>C. M. Woodhouse</i>	7
Εισαγωγή του <i>Λόρδου Terrington</i>	8
Εισαγωγικό σημείωμα του <i>David Roessel</i>	11
«Δόλιον είναι σμήνος το γένος των ανδρών».....	15
Η κορυφή.....	51
Η Οργάνωση.....	76
Μια λέξη γι' αυτό.....	102
Το συνθηματικό.....	127
Δυόμισι ώρες.....	150
Ο όρκος του <i>Ιπποκράτη</i>	178
Εξαιρετικώς επείγον.....	204
Πρελούδια.....	233
Τα επακόλουθα.....	255
Περίσσειμα.....	278
Γλωσσικό ζήτημα.....	303
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Το ταξίδι.....	333
Ευλογημένη <i>Παναγίτσα</i>	359
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	
Ένα (άγνωστο) ιστορικό τεκμήριο του <i>Στέφανου</i> <i>Καβαλλιεράκη</i>	378

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κανένας από τους χαρακτήρες στις παρακάτω δώδεκα ιστορίες δεν αποτελεί αμιγώς προϊόν μυθοπλασίας, ούτε τα περιστατικά που περιγράφονται είναι εντελώς φανταστικά. Αλλά οι ιστορίες έχουν έναν σκοπό εκτός από την ανεκδοτολογική τους χροιά. Δανείζονται τον συλλογικό τους τίτλο από ένα θέμα το οποίο υπήρξε κοινός τόπος για γενιές Ελλήνων, για πάνω από είκοσι πέντε αιώνες, όταν όλοι οι οίωνοί έμοιαζαν να είναι εναντίον τους.

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης».

Αυτός ο εξάμετρος, που σχεδόν κάθε μαθητής γνωρίζει στην Ελλάδα, είναι η διακοσιοστή τεσσαρακοστή τρίτη γραμμή της δωδέκατης ραψωδίας της *Ιλιάδας*.

C. M. Woodhouse

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο πατέρας μου, συνταγματάρχης Chris, γεννήθηκε το 1917. Όταν ξεκινούσε ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, ήταν 22 χρονών, είχε αποφοιτήσει από το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης και ετοιμαζόταν για τις μεταπτυχιακές του σπουδές, που ήταν απαραίτητες για την έναρξη ακαδημαϊκής καριέρας. Σε ηλικία 24 ετών ήταν συνταγματάρχης πλήρους απασχόλησης στην Υπηρεσία Ειδικών Επιχειρήσεων (Special Operations Executive) και πολεμούσε στα βουνά στο πλάι των Ελλήνων ανταρτών. Ο Βρετανικός Στρατός τον είχε επιλέξει να υπηρετήσει στην Ελλάδα εν μέρει γιατί πίστευε ότι μιλούσε ελληνικά. Δεν γνώριζε ότι τα ελληνικά του Πλάτωνα που είχε μάθει στο σχολείο και στην Οξφόρδη δεν ήταν τα ίδια με αυτά της καθομιλουμένης το 1939. Τα νέα ελληνικά, τα οποία έφτασε να κατέχει σε άριστο βαθμό, χρειάστηκε να τα μάθει εξαιρετικά γρήγορα.

Οι αναγνώστες των πολυάριθμων βιβλίων του σχετικά με την ελληνική ιστορία θα τον αντιμετωπίσουν ως ακαδημαϊκό. Περιέργως, όταν πήγαινα σχολείο, μου είπε ότι εξαιτίας του πολέμου δεν έγινε καθηγητής πανεπιστημίου, κάτι που μου προκάλεσε έκπληξη γιατί νόμιζα ότι ήταν! Ακόμα και όταν διάβαζα την αυτοβιογραφία του (*Μια ζωή γεμάτη τόλμη*, εκδ. Παπαδόπουλος), αυτή μου η πεποίθηση ενισχύθηκε.

Αν και υπήρχαν σύντομες αναφορές στη γυναίκα και τα παιδιά του, στην πραγματικότητα δεν υπάρχει κανένα στοιχείο για την προσωπική του ζωή. Το *Μια ζωή γεμάτη τόλμη* αναφερόταν στους πολέμους στην Ελλάδα και στον μετέπειτα ρόλο του στα διεθνή ζητήματα.

Προς το τέλος του πολέμου, ανέπτυξε πολιτικές επαφές στη Μεγάλη Βρετανία, ιδιαίτερα με τον Άντονι Ίντεν, υπουργό Εξωτερικών, και μέσω αυτού με τον Τσόρτσιλ. Συμβούλεψε επίμονα και τους δύο να κρατήσουν την Ελλάδα στη δυτική σφαίρα επιρροής. Τελικά, η Ελλάδα υπήρξε η μοναδική χώρα ανατολικά από την περίφημη γραμμή του Τσόρτσιλ «από το Στσέτσιν στη Βαλτική ως την Τριέστη στην Αδριατική» που παρέμεινε συνδεδεμένη με τη Δυτική Ευρώπη. Μέσω αυτής της σύνδεσης, το 1945, γνώρισε τη μητέρα μου, Davina.

Η Davina ήταν χήρα. Ο σύζυγος και ο μικρότερος αδερφός της είχαν σκοτωθεί στον πόλεμο. Ο μεγαλύτερος αδερφός της είχε σκοτωθεί πριν από τον πόλεμο, στη διάρκεια μιας άσκησης με την εφεδρεία της Βασιλικής Πολεμικής Αεροπορίας (RAF). Από αυτό τον γάμο, ο Συνταγματάρχης Chris απέκτησε τρία νεαρά θετά παιδιά, και άλλα τρία με την Davina. Η Davina προερχόταν, επίσης, από μια εκτεταμένη οικογένεια και είχε υπό την εποπτεία της ένα αγρόκτημα στο δυτικό άκρο της Βόρειας Ιρλανδίας. Εκείνος ασπάστηκε με ευχαρίστηση την οικογενειακή ζωή. Η οικογένεια συγκεντρωνόταν στην Ιρλανδία για μακροχρόνιες διακοπές. Όταν έβρισκε χρόνο, δραπέτευε σε ένα μικροσκοπικό εξοχικό σπίτι στον κάμπο, όπου έγραφε μπροστά σε μια φωτιά από τύρφη.

Υπάρχουν δύο στοιχεία στη ζωή και στο έργο του. Η πολιτική και στρατιωτική ζωή του είχαν επηρεαστεί έντονα από τα

γεγονότα στην Ελλάδα, κάτι που συνεχίστηκε και μετά τον πόλεμο. Τα βιβλία του είναι ιστορικά, πολιτικά και βιογραφικά.

Από την άλλη, είχε και μια συναισθηματική πλευρά, που δεν εμφανίζεται σε κανένα από τα έργα του εκτός από το *Εις Οίονος*. Το βιβλίο είναι μια σύνθεση σύντομων ιστοριών και σκέψεων και προσθέτουν μια ανθρώπινη νότα στα ακαδημαϊκού τύπου βιβλία του.

Μπορεί να μην είναι ακριβώς ιστορία, σίγουρα όμως ένα μέρος τους είναι αυτοβιογραφικό, καθώς αντλεί από τις προσωπικές του εμπειρίες. Περιγράφει τη ζωή των Ελλήνων που ζούσαν στα βουνά. Η αγάπη του για αυτούς αντανακλάται σε κάθε ιστορία. Πιστεύω ότι είναι το μοναδικό βιβλίο του που αφήνει να φανεί η ανθρωπιά που εμείς γνωρίσαμε ως οικογένειά του και που αυτός με τη σειρά του ένιωσε κατά τη συμμετοχή του στον πόλεμο. Μια ανθρωπιά που αναπόφευκτα απουσιάζει από τα υπόλοιπα έργα του.

Στο βιβλίο, αναφέρεται στον εαυτό ως ο «Άγγλος» και στον συνοδοιπόρο του ως ο «Αμερικάνος». Δεν ξέρω γιατί το έκανε αυτό και δεν το συζήτησε ποτέ μαζί μου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι αυτός είναι ο Άγγλος. Πολλές από τις ιστορίες μπορούν να συνδεθούν με τις πραγματικές του δραστηριότητες κατά τη διάρκεια του πολέμου. Πιστεύω ότι πρόκειται για τον Αμερικανό ταγματάρχη Jerry Wines, εκπρόσωπο της Συμμαχικής Αποστολής (Allied Mission). Υπήρξε πολύ καλός φίλος του Συνταγματάρχη Chris, και ως τέτοιος έγινε νονός μου.

*Καθηγητής Λόρδος Terrington
Λονδίνο, Οκτώβριος 2023*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

«Κανένας από τους χαρακτήρες στις παρακάτω δώδεκα ιστορίες δεν αποτελεί αμιγώς προϊόν μυθοπλασίας, ούτε τα περιστατικά που περιγράφονται είναι εντελώς φανταστικά». Με αυτή τη φράση ξεκινά ο C. M. Woodhouse τον πρόλόγό του στο *Εις Οίωνός*, και αξίζει να σημειωθεί πόσο παράξενο ακούγεται αυτό για ένα έργο μυθοπλασίας. Οι συγγραφείς συνήθως μας πληροφορούν ότι οι χαρακτήρες στα έργα τους είναι φανταστικοί και ουδεμία ομοιότητα φέρουν με πραγματικούς ανθρώπους και τις ζωές τους. Πολλές φορές, φαντάζεται κανείς, πως θα τους ζητείται από τους εκδότες να γράψουν κάτι τέτοιο για νομικούς λόγους. Άρα γιατί να θέλει ο Woodhouse να υπερασπιστεί την αυθεντικότητα και την ιστορική ακρίβεια για μια συλλογή από σύντομες ιστορίες που σχετίζονται με τις εμπειρίες του στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου;

Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση βρίσκεται στο *Μήλο της Εριδος* (*Apple of Discord: A Survey of Recent Greek Politics in their International Setting*, 1948) λίγο πριν ή την ίδια στιγμή που συνέθετε τις ιστορίες για το *Εις Οίωνός*. Στο πρώτο κεφάλαιο εκείνου του βιβλίου ο Woodhouse γράφει ότι «κάθε οπτική γωνία αδυνατεί να δει τη συνολική εικόνα, οπότε είναι ανεπαρκής. Αν κάποιος δεν είναι ένας Τόινμπι, πρέπει να

γράφει μέσα σε κάποια όρια ή να μη γράφει καθόλου. Όποια όρια κι αν επιλέξει, αυτά θα είναι αυθαίρετα και θα αφήσουν κακοφορμισμένες πτυχές»¹. Περιγράφοντας το έργο του γύρω από τα ελληνικά πολιτικά πράγματα την περίοδο 1941-1946, ο Woodhouse λέει ότι υπάρχει μια γκρίζα ζώνη στην περιγραφή των ιστορικών γεγονότων, που έχει να κάνει με την επιλογή και την παρουσίαση του υλικού, και τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στις πραγματικές και τις επινοημένες ιστορίες. Το δεύτερο κεφάλαιο του *Μήλου της Έριδος* τιτλοφορείται «Τόποι και πρόσωπα», συνδέοντας το *Μήλο της Έριδος* και το *Εις Οίωνός* και καθιστώντας το καθένα από τα δύο βιβλία ως έναν διαφορετικό τρόπο θέασης των ίδιων γεγονότων. Δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι αν ο Woodhouse είχε ξεκινήσει να συνθέτει τις ιστορίες αφού είχε ολοκληρώσει το *Μήλο της Έριδος* ή σε κάποιο σημείο όταν συνέγραφε την ιστορία του για τα ελληνικά πολιτικά γεγονότα της εποχής. Αυτό όμως που φαίνεται ξεκάθαρα είναι πως ο Woodhouse αισθάνθηκε ότι, γράφοντας τα ιστορικά γεγονότα, κάτι είχε αφήσει απέξω, και έπρεπε να διορθώσει ή να προσθέσει αυτή την εκδοχή, με τις ιστορίες που εκδίδονται για πρώτη φορά στα ελληνικά σε αυτό τον τόμο.

1. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι αυτό το κομμάτι της εισαγωγής του Woodhouse δεν έχει συμπεριληφθεί σε καμία από τις ελληνικές εκδόσεις του *Μήλου της Έριδος*, άρα καταφύγαμε στην αγγλική έκδοση. Πιθανά η αφαίρεση αυτού του αποσπάσματος στις ελληνικές εκδόσεις να οφείλεται στην αναφορά από τον Woodhouse στον Άρνολντ Τόινμπι, ιδιαίτερα σημαντικό Άγγλο ιστορικό και φιλόσοφο, πρώτο κάτοχο της έδρας Κοραΐς στο King's College. Κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας ο Τόινμπι περιόδευσε στο Μέτωπο και στην επιστροφή του πήρε έντονα φιλοτουρκικές θέσεις, κάτι που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και οδήγησε στην παραίτησή του από την έδρα Κοραΐς, δημιουργώντας ένα ακαδημαϊκό σκάνδαλο την εποχή εκείνη. (Σ.τ.Μ.)

Δεν είναι εφικτό να σχολιάσουμε σε αυτές τις λίγες γραμμές τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορίες συναπαρτίζουν τη θεώρηση του Woodhouse περί του πολέμου στην Ελλάδα. Αλλά είναι σημαντικό ότι ο μόνος χαρακτήρας στον οποίο δίνεται όνομα είναι ο μπάρμπα-Σταύρος, ο οποίος συνδράμει τους άνευ ονόματος «Άγγλο» και «Αμερικάνο» στην αποστολή τους να καταστρέψουν τη γέφυρα. Ο μπάρμπα-Σταύρος αντλεί την έμπνευσή του από ένα πραγματικό πρόσωπο, τον Νικόλαο Μπέη, που εμφανίζεται στο *Μήλο της Έριδος* ως ένα παράδειγμα «απλού Έλληνα» του οποίου η μοίρα καθορίζεται από την τύχη και τις αποφάσεις των ηγετών. Μια φράση του μπάρμπα-Σταύρου για τη μοίρα στο *Εις Οιωνός* φέρεται να ειπώθηκε από τον Μπέη στο αυτοβιογραφικό βιβλίο του Woodhouse *Μια ζωή γεμάτη τόλμη*² (*Something Ventured*, 1982). Η υπαινικτική εισαγωγή του Woodhouse που αφήνει να εννοηθεί ότι «ο πρωταγωνιστής είναι ο Νικόλαος Μπέης» τον υποδεικνύει και ως κεντρικό πρωταγωνιστή πολλών από τις σύντομες ιστορίες. Αυτό που αλλάζει σε αυτές είναι ότι ο μπάρμπα-Σταύρος είναι αυτός που καταλαβαίνει και αντιλαμβάνεται περισσότερο από τους ανθρώπους γύρω του (σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα, όπως στην ιστορία με τίτλο *Γλωσσικό Ζήτημα*, δίνει μαθήματα και στον Άγγλο και στον Αμερικάνο). Και είναι ο Άγγλος, ένας χαρακτήρας βασισμένος στον ίδιο τον Woodhouse, που βρίσκεται στο έλεος της τύχης και χρειάζεται τον μπάρμπα-Σταύρο για να επιτύχει στην αποστολή του. Αυτό που έλειπε από το *Μήλο της Έριδος* ήταν μια ξεκάθαρη αναφορά του Woodhouse στα κίνητρα και τη

2. Όπου υπάρχει και φωτογραφία του Νικόλαου Μπέη. (Σ.τ.Μ.)

συμβουλή αυτού που ο ίδιος αποκαλούσε «ο απλός Έλληνας». Μετά κατέφυγε στη μυθοπλασία, ένα μέσο που του επέτρεψε μια πληρέστερη και πιο ειλικρινή προσέγγιση ανθρώπων όπως ο Νικόλαος Μπέης.

Καθεμία από τις ιστορίες του *Εις Οικονόμους* μπορεί να σταθεί και μόνη της. Αποτελούν ίσως την καλύτερη μυθοπλαστική αναπαράσταση της συνάντησης «Αγγλο-Αμερικάνων» και ελληνικής Αντίστασης που έχει γραφτεί ποτέ. Αλλά είναι και μια σπουδαία συμβολή, από κάποιον που εξελίχτηκε σε εμβληματικό ιστορικό της Ελλάδας. Κάποιος μπορεί να ασκήσει κριτική στον Woodhouse για το γεγονός ότι έγραψε αλλά και δημιούργησε ιστορία στην Ελλάδα, ισχυριζόμενος ότι η βρετανική πολιτική στην Ελλάδα μπορεί να είχε αδυναμίες, ήταν όμως η μόνη εφικτή. Είναι λοιπόν σημαντικό ότι αυτές οι ιστορίες παρουσιάζονται στο ελληνικό κοινό, ώστε να μπορέσει να αντιληφθεί τα προβλήματα της τοποθέτησης και της προοπτικής που έθεσε ο συγγραφέας στο *Μήλο της Έριδος*. Ο ίδιος αισθάνθηκε ότι κάποια πράγματα έπρεπε να διορθωθούν. Τώρα που οι ιστορίες είναι διαθέσιμες στη χώρα που αγάπησε, η συζήτηση και η κριτική μπορούν να επικεντρωθούν με μεγαλύτερη ακρίβεια στο σύνολο της παρακαταθήκης του.

David Roessel

Το δεύτερο βιβλίο του Βρετανού στρατιωτικού, πολιτικού και διανοούμενου C. M. Woodhouse (1917-2001), το «Εις Οiwνός», έκανε μόνο μία έκδοση στα αγγλικά, το 1950, η οποία περιλάμβανε δώδεκα ηθογραφικές ιστορίες των περιπετειών του στην Ελλάδα. Οι ιστορίες όμως, όπως αποδείχτηκε τελικά, δεν ήταν δώδεκα, αφού μεταγενέστερα ανακαλύφθηκαν ακόμα δύο, τις οποίες οι Έλληνες αναγνώστες έχουν την ευκαιρία να διαβάσουν για πρώτη φορά στο παράρτημα της παρούσας έκδοσης.

Δεκατέσσερις ηθογραφικές ιστορίες λοιπόν, γραμμένες με άφθονο βρετανικό φλέγμα, στο μεταίχμιο μεταξύ μυθοπλασίας και ιστορίας. Που διαδραματίζονται κυρίως στα βουνά της Ρούμελης, πριν και μετά το ιστορικό σαμποτάζ στον Γοργοπόταμο, την αδιαμφισβήτητη κορυφαία στιγμή της ενωμένης Εθνικής Αντίστασης. Ιστορίες που μαρτυρούν την αλήθεια του ελληνικού λαού, τα δεινά που υπέστη, αλλά και την αξιοθαύμαστη αυταπάρνηση και επινοητικότητα που επέδειξε κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Ο Woodhouse μάς προσφέρει ένα απολαυστικό και συνάμα κωδικοποιημένο ιστορικό τεκμήριο, στήνοντας απέναντί μας ένα ολοζώντανο και σύνθετο κοινωνικό σύμπαν, με στοιχεία τόσο κωμωδίας όσο και δράματος.

Περιγράφει έναν λαό που προσπαθεί με κάθε τρόπο να επιβιώσει· που αντιμετωπίζει με σεβασμό τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων· που ακροβατεί θαρραλέα ανάμεσα στη ζωή και στον θάνατο, εν μέσω πολιτικών διακυβευμάτων που συχνά δεν κατανοεί· έναν λαό που συνασπίζεται κάτω από έναν ισχυρό κοινό παρονομαστή: «*Εἰς οἰwνός ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης*».

ISBN 978-960-484-959-8

9 789604 849598

Κωδ. μηχ/σης 25.226

www.epbooks.gr